

Hodnocení krajské přehlídky vyspělých
amatérských souborů Stč. kraje
"Wintrův Rakovník 1981"

Skončila první část letošní krajské soutěže "Wintrův Rakovník", druhá část se bude konat od 27.3. do 4.4. v Lymburce. Není samozřejmě možné v tuto chvíli mluvit o soutěži jako celku, především pokud jde o inscenační výsledky, ale i tak je tu několik poznatků a problémů, o nichž se dá hovořit už po skončení její první poloviny.

První věc, které si každý zasvěcený znalec amatérského divadla všimne, je nevídaný počet inscenací. Bylo jich vybráno jedenáct. Ne proto, že bychom chtěli kvantitou oslavovat tak trochu jubilejní pátý ročník existence krajské přehlídky, ale prostě proto, že byla úroda, jakou jsme zatím nezažili. V předcházejících ročnících se počet vybraných inscenací pohyboval mezi 5-6, letos bylo těch dobrých dvakrát tolik. Proto byla přehlídka raději rozdělena na dvě části a dána do dvou různých míst, než aby byl některý ze souborů poškozen. I když máme samozřejmě radost z této úrody, protože nám dává možnost porovnání výsledků práce většiny vyspělých souborů Stč. kraje, nebudeme si zastírat i jeden ne právě příjemný důvod, který letošní úrodu také způsobil. Je jím stále ještě neplánovitost práce některých souborů, u nichž termíny premiér nenavazují na termíny okresních a krajských přehlídek. Víme, že v životě souborů mohou nastat nepředvídané objektivní okolnosti, které zhatí naše plány, ale přece jen znovu apelujeme na soubory, aby tento termínový harmonogram dodržovaly. Jde nám totiž o to, aby se jich co nejvíc zúčastňovalo soutěže, aby jich co nejvíc mělo možnost provnat svou práci s prací ostatních souborů a neuzavíralo se tak do nepříjemné izolace.

Podíváme-li se blíž na dramaturgii souborů, které se v posledních pěti letech zúčastnily krajských přehlídek, zjišťujeme, že současná dramatika česká, sovětská i ostatních socialistických států ani české klasika neztratila v repertoáru našich vyspělých souborů své místo. Za poslední tři roky se stala jeho součástí i světová klasika a v malé míře i současná dramatika západní. Snahu souborů čerpat ze všech těchto oblastí pokládáme za správnou, protože přináší svědectví o dramaturgické vynalézavosti a rozhledu, o kontaktu s pokrokovou divadelní kulturou různých dob a společenských systémů, a konečně i o zdravé ctižádosti změřit své síly s úkoly, které jsou náročné myšlenkově, žánrově i koncepčně.

S nebyvalým počtem inscenací souvisí samozřejmě i nebyvalý počet souborů. V první části přehlídky, t.j. v Rakovníku, jich bylo šest: Rakovník, Ml. Boleslav, Mělník, Slaný, Říčany a Čelákovice. V druhé části v Lymburce vystoupí další čtyři: Mn. Dráždě, Tevnice, Kralupy a Žebrák, jehož představení na poslední chvíli pro onemocnění v souboru dopadá. Říčanský soubor se druhé části přehlídky zúčastní svou druhou inscenací. Pohledem zpět zjišťujeme, že mezi těmito soubory jsou jak starší veteráni, s nimiž se setkáváme na krajské přehlídce od prvního ročníku

dodnes: Rakovník, Ml. Boleslav, Slaný a Čelákovice, a dále ti, kteří se objevili během dalších dvou let: Kralupy, Říčany a Nevnice, a konečně ti nejmladší, kteří se na krajskou přehlídku dostali až v posledních letech: Žebrák, Mělník a Mnichovo Hradiště. Za pět let bylo na krajskou přehlídku vybráno třináct souborů, kromě letošních deseti ještě Nymburk, Sázava a Poděbrady. Věříme, že tento okruh třinácti vyspělých souborů se bude i nadále rozšiřovat. Budeme sledovat jejich činnost, poskytovat jim radu i pomoc, hodnotit výsledky jejich práce a podporovat je ve všem, co přináší naší společnosti kulturní a umělecké hodnoty. Nebudeme vymýšlet složité stanovy a statuty, kdo může nebo nemůže být členem kruhu vyspělých souborů, jak se to děje v některých jiných krajích, protože patřit mezi nejlepší a udržet se mezi nimi záleží pouze na výsledcích práce.

Dramaturgická skladba letošní přehlídky je v porovnání s minulými léty v mnohém zajímavá. Stejně jako v minulých letech je volba titulů vedena očividnou snahou po vyhmátnutí aktuálních problémů našeho života, ať už jsou to problémy, jejichž trvání je časově omezené nebo trvalé. Zároveň je patrná snaha volit v rámci daných možností texty umělecky hodnotné, které podněcují inscenátory k tomu, aby zkusili něco, co zatím nedělali. Na rozdíl od minulých let dochází letos k rovnováze mezi současným a klasickým repertoárem. Dříve převažoval současný repertoár v poměru tři ku jedné, letos jedna ku jedné. Domníváme se, že tato proměna není náhodná. Jistě tu hraje svou roli skutečnost, že dobrých současných textů není nadbytek. Mada her, prověřená nemilosrdným časem, ztratila svůj důvod k životu, a vyloučíme-li bohatou oblast grafomanské tvorby, se kterou se chválabohu u našich vyspělých souborů nesetkáváme, nové kvalitní texty nerostou jako houby po dešti, i kdybychom si to sebevíc přáli. Na druhé straně ale tíhnutí k současné dramatice má u amatérských souborů hluboký důvod. Pomineme-li problémy spojené s výtvarnou stránkou inscenace, která je u současného repertoáru asi pro amatérský soubor jednodušší, nemůžeme pominout skutečnost, že realie současného repertoáru jsou součástí vlastních zkušeností každého amatérského divadelníka. Při dobrém typovém obsazení může jít herec sám za sebe, jeho lidská výpověď se většinou může krýt s výpovědí dramatické postavy. Pokud si tuto skutečnost amatérské soubory nejen plně uvědomují, ale také z ní programově těží, bývá výsledek jejich práce pro diváka přesvědčivý. Doklady o tom máme i na letošní přehlídce.

Rakovnický soubor si zvolil starší sovětskou hru V. Rozova "Hledání radosti". Vědom si dobové podmíněnosti vzniku hry velmi dobře hru upravil, tím odstranil prach, který se za 20 let na hře usadil, a odhalil její i dnes aktuální jádro. Je nade vše pochybnost, že i dnes by se měl člověk snažit být sám sebou, neslevovat ze svých společensky potřebných ideálů, nestávat se otrokem věcí. Je nade vše pochybnost, že i dnes by ho k tomu měla vést především vlastní rodina. To všechno je jasné, ale x jak málo je těch, kteří to v praxi dokážou. Cílevědomá režie, těží z textu maximum v konfliktnosti situací a vede herce k přirozenosti ve výpovědi za sebe, dává vzniknout inscenaci, která je přehledná a ve sdělení hlavní myšlenky, tedy onoho poslání pro diváka, přesná a vzrušující. Je tomu tak samozřejmě i zásluhou přesvědčivosti řady hereckých výkonů, například

Lenky Aleny Mutínské, Geni Františka Mutínského, Lapšina Zdenka Jakubského, Fedi Františka Svíhka, Olega Antonína Škrdlanta. A když tak člověk přemýšlí o práci všech, kteří se na představení hry podílejí i o jeho výsledku, nemůže se ubránit myšlence, zda někdy nezhazujeme starší soudobé texty jenom proto, že jsme si je nedokázali hlouběji promyslet a zbavit všeho toho, co zahaluje jejich dobré jádro.

Mělnický soubor uvedl na přehlídce současnou českou hru Zdeňka Kaloče "Mejdan na písku". Neměl lehkou situaci, protože předloha otevírá řadu realizačních problémů, které přesahují rámec této jedné inscenace a jediného souboru. Kaločova hra obsahuje totiž ve své literární podobě těžce řešitelný paradox: její téma může vyznít naplno pouze tehdy, bude-li zpracována v hereckých situacích autenticky, ale leckteré situace v dialogích a jednáních zůstávají na úrovni modelů, přičemž příčiny jednání jsou často uměle vykonstruovány a vedou ke spekulativním důsledkům rovněž umělé dramatickosti. Tak se situace vymykají autentickým lidským možnostem, ale přitom v realizaci tuto autenticitu předpokládají. Zdánlivě realistická dramatickost je spíše obrazem, než skladbou reálných faktů. Insceňatři, a tím i diváci, ztrácejí orientaci při fabulování postav, protože postavy nemají de facto jiné životní souvislosti než právě traktované. To oslabuje motivace dramatického jednání postav. Navíc došlo v úpravě hry k ne příliš šťastnému zásahu do textu - ke škrtům reminiscenčních pasáží, kde postavy alespoň vyprávěním ozřejmovaly některé souvislosti. O to víc vyniká práce režijní, orientovaná zejména na hereckou práci, i herecké kvality souboru. Plného uznání si zaslouží Edita Jiřiny Lhotské, ale i Vdovec Jiřího Chlumského, Stará Věry Dědkové, Řezníka Jiřího Funfálka i Panička Inky Robové. Celkem lze říci, že setkání souboru pod režijním vedením Vladimíra Dědka s tímto textem plným problémů prokázalo nesporné tvůrčí možnosti, tím spíš, že jde o inscenaci, jejímiž tvůrci jsou veskrze amatéři.

Slánský soubor sáhl po hře současného polského dramatika S. Mrożka "Emigranti". Tato hra myšlenkově, režijně i herecky nesmírně náročná, vyprovokovala režiséra, scénografa i oba herce k mimořádnému výsledku. Režisér se mohl opřít o výrazné herecké typy, které přinášejí na scénu určitou neotřelou autenticitu, dovolující na mnohých místech překlenout i technicky náročné dramatické situace. Vyrovnanému hereckému projevu obou interpretů, na němž je cítit citlivá profesionální režie, prospívá scéna, která výmluvně určuje prostředí a utváří dramatické prostor, který hercům pomáhá v akcích. První polovina působí dramatičtěji, protože hercům poskytuje konfliktnější polohy - zároveň je však herecký projev obecnějšího charakteru. Druhá polovina zaujala určitou konkrétností v povahopisu obou postav a prokázala, že herci našli dosti přesnou výrazovou polohu i v místech myšlenkově náročných úvah. Cílevědomé tvůrčí úsilí inscenátorů přineslo prokomponované představení, citlivě sloužící náročnému autorovu záměru - pochopit člověka v jeho složité situaci ve světě, v němž žije, na něj reagovat, a v němž semusí vyrovnávat s problémem svobody.

Výsledky práce těchto tří souborů na třech současných textech přinášejících tři závažné problémy pro tvůrčí amatérskou dílnu - jak renovovat starší hru s aktuálně působivým jádrem, jak se vyrovnat s textem, v jehož podstatě jsou realizační problémy, a jak realizovat jevištně text s filozofickou problematikou - jsou, myslím, pozoruhodné. A zcela přesvědčivé ~~tam~~ všude tam, kde osobnost interpreta a jeho lidská výpověď se kryje s osobností a výpovědí dramatické postavy.

Ale vraťme se k našemu zjištění, že v repertoárové skladbě letošní přehlídky se klasický repertoár dostal do rovnováhy s repertoárem současné dramatické provenience. Je to skutečnost nová, a i když by bylo troufalé uvádět zde jakékoliv definitivní soudy, proč k ní došlo, přece jen je třeba se nad touto skutečností zamyslet. Je bezesporu, že uvádění klasického repertoáru sebou přináší mnohé problémy. Vyjdeme-li, myslíme, ze správného názoru, že každý inscenátor má právo na to, aby inscenoval klasický text po svém, aby se na něj podíval svými současnými očima a nenechával se svažovat konvencí, pak okamžitě vyvstane problém číslo jedna - totiž problém výkladu klasického textu. Uvážíme-li dále, že životní realie i dobové konvence, z nichž klasický autor vycházel, nejsou většinou součástí života současného amatérského herce, a že tudíž většinou nevystačí se svými vlastními zkušenostmi, i když naturální typ tady zase hraje svou důležitou roli, vyvstává nám problém číslo dvě: problém přetělesnění, spojený s ovládnutím určité herecké techniky, řemesla, metody. Často jsme svědky i na profesionálních scénách toho, že toto přetělesnění je zaměňováno se šarží, s konfekčním výrobkem. Oba tyto problémy v oblasti amatérského divadla, ale i profesionálního, sebou přinášejí nutnost experimentu, spojeného s rizikem, že se buď nic z toho, co bylo předpokládáno, nepodaří, nebo že se podaří jen něco. Ale experiment je nutností dalšího vývoje divadla, ať je amatérské nebo profesionální. Na letošní přehlídce byly v její první části uvedeny tři klasické texty.

Soubor z Mladé Boleslavi si vybral komedii G. Feydeau "Dámský krejčí". Doposavad hrál soubor v podstatě realistický repertoár a na Feydeauově komedii si chtěl vyzkoušet své možnosti v žánru, který předpokládá lehkost a vtipnost konverzace, přesné zpracování situací s rychlými střihy, ostrý spád a umění pointy jak slovní, tak situační. Svou práci na Feydeauově textu nevydával soubor za experiment, chtěl si jenom velmi skromně zkusit něco, co zatím nikdy nedělal a naučit se co nejvíce. V oblasti, dalo by se říci formy, se mu ledačco podařilo. I když předloha svádí někde k lascivitě a reakce obecenstva by mohly tyto svody ještě rozhojnit, prokazuje soubor potřebnou míru vkusu. Všude tam, kde se vychází z přirozenosti jednotlivých interpretů, kde se nepřehrává, nevyrábí legrace, kde se neupadá do drobnokresby a psychologizování, kde se logicky jedná v dané situaci, i když příliš prázdná scéna hercům i režisérovi nedovoluje situace bohatěji rozvinout, všude tam se souboru daří a je to na mnoha místech - např. M. Koníčkovi v Duboisovi a H. Mulačové v Roze. Ale ne v celém představení, i když je třeba uznat, že tento zápas s formou je v mnohém směru úspěšný - měřeno dosavadními zkušenostmi souboru - a že

soubor prošel užitečnou školou, přece jen tu chybí jedna podstatná věc: uchopení tématu po svém, koncepce, která by přinesla současný pohled na morálku tohoto příběhu z konce století. Vyrovnat se s tímto problémem bylo zatím nad síly souboru.

Říčanský soubor změřil své síly s předlohou W. Shakespeara "Komedie plná omylů". Tady se dá hovořit o experimentu v plném smyslu tohoto slova. Režisér se neohlížel ani na konvence z autorovy doby, promítající se i do jeho díla, ani na tradici v iscenování této komedie. Použil textu k vyjádření vlastního názoru na svět, k odsudku těch, kteří pro své materiální a jiné osobní zájmy nejsou ochotni pomoci člověku zachránit holý život. Proto koncipuje příběh syrakuského kupce Egeona jako určitý kontrast ke všemu dění v Efesu. V jevištní realizaci této koncepce narazil na problémy. Především v tom, že je patrná jistá manipulace s dramatickými postavami, ~~které~~ které se dostávají mnohde do žánru uměleckého přednesu, místo aby tu existovaly v přirozené člověčí podobě. Jsou místa, kde se vymknou a dostávají divadelní rozměr, např. některé situace Antifolovy, Dromiovy, Angeloovy a Adrianiny. Problém inscenace jsou přestavby, které retardují spád představení a ve svém konkrétním řešení odsuzují herce k zbytečné úloze mechanismů.

Čelákovický soubor uvedl na přehlídce český klasický text brü Mrštíků "Maryša". Z odkazu naší divadelní klasiky je jistě Maryša, ne-li nejlepším, tedy určitě jedním z nejlepších dramát naší divadelní literatury. Přesto soubor neměl lehkou práci. U klasické hry je dnes vždy problém vyrovnat se se způsobem a principem inscenačním. Režisér vycházel z pravdivosti příběhu a dokázal jej scelit a stylizovat moderními hereckými prostředky. Jestliže klade důraz na hereckou práci, není to náhodou. Domníváme se, že to je v amatérské práci jedna z nejdůležitějších složek tvorby. Výkony L. Lhoty jako Lízala, V. Urbana jako Vávry, když budeme jmenovat tyto dva za všechny, to jenom potvrdily. Režisér použil jako stylotvorný prostředek folkloru, který sice velice přesně podporuje jeho záměr, ale jeho přemíra poněkud retarduje dramatický tok a stává se dekorativním. Přesahuje tedy svou funkci a stává se efektem. Nicméně péče, s jakou byla inscenace provedena, svědčí nejen o poctivé a pravdivé práci režiséra i všech představitelů dokonale znalých rolí, ale také v tom, že na amatérském divadle Středočeského kraje dochází ke kvalitnímu posunu směrem k tvorbě.

Tři inscenace klasických textů uvedených v první polovině krajské přehlídky nejsou bez problémů. Nicméně svědčí o tom, že doby, kdy amatérské soubory uváděly klasiku z pietních, národně obrozeneckých či staromilských důvodů, jsou nenávratně za námi. Snaha poprat se s něčím, co jsem ještě nezkusil, zkusit podívat se na známé předlohy novými současnými očima a pokusit se svůj pohled realizovat, mít odvahu k experimentu, je na těchto třech inscenacích patrná, a toho je třeba si vážit.

Na konečné závěry, které V. krajská soutěžní přehlídka vyspělých divadelních souborů Středočeského kraje jistě přinese, je zatím brzy. Na ty bude čas až po skončení její druhé části v Nymburce